

12 דצמבר 2010

הנדון: עמדת התאחדות חקלאי ישראל לנושא הקצאת מים שפירים במערכת הארצית ומי שפד"ן לשנת 2011

1. כללי

- 1.1. רשות המים הודיעה לציבור על כוונתה להקצות לשנת 2011 370 מלמ"ק מים שפירים במערכת הארצית, שמשמעותם גריעה של 60 מלמ"ק לעומת הכמות שהוקצתה בשנת 2010, וגריעה של 80 מלמ"ק לעומת החלטת הממשלה משנת 2000 בדבר הקצאת "ברזל" של 450 מלמ"ק מים שפירים במערכת הארצית החל משנת 2010 ואילך.
- 1.2. ההודעה כוללת גם קיצוץ נוסף לזה של השנים הקודמות של 5% בהקצאות מי השפד"ן, שיעמדו, במידה ויושת קיצוץ זה, על רמה הנמוכה ב- 20% מההקצאה ההיסטורית.
- 1.3. איננו מתייחסים להודעה בדבר קיצוץ 15% באופן אחיד לכל מפעלי הקולחין, מהידיעה כי האספקה בפועל של מפעלים אלו תלויה גם מצד רשות המים בהיצע המים של כל אחד מהם.
- 1.4. ברצוננו להביא לידיעת מועצת רשות המים את ההשלכות החמורות שיש להחלטותיה בנושא זה ביחס ליכולת החקלאות והחקלאים לשאת בכמויות המים היורדות, מעבר לכך שאנו רואים בהחלטת הממשלה משנת 2000 בדבר "מנת ברזל" של מים שפירים לחקלאות, התחייבות שלאורה פעלו החקלאים בבואם לתכנן את היקף הגידולים אותם הם מייצרים, וכעת, משאין עומדים בהתחייבות, עומדים בפני שוקת ריקה.
- 1.5. בנוסף, ברצוננו להציג ראייה שונה של התנהלות המחסור במים, שבתמצית כופרת בכך שהחקלאות יכולה להיות לאורך זמן וכתפיסה בסיסית הווסת המספק את האיזונים למשק המים הארצי, ללא שמוצו כל אמצעי החיסכון הנדרש בצריכת המים מכלל הצרכנים, וכן מוצו כל הדרכים להגדלת היצע המים הפוטנציאלי.
- 1.6. כמו כן, נעיר לגבי נוסח החלטה שיש לה משמעות לקביעה הסופית של ההקצאה בהתאם לכמות המשקעים שתתרחש בפועל.
- 1.7. גם לקיצוץ הנוסף בהקצאת השפד"ן משמעויות חמורות לצרכני השפד"ן שהמירו בזמנו את מכסתם במים שפירים והתאימו את הגידולים והמשקים לכמות מי השפד"ן שהוקצתה להם.
- 1.8. לכן, על רשות המים, לדעתנו, לחזור בה מהחלטתה זו ולשקול מחדש החלטתה זו.

1.9. ריכוז הנימוקים בתמצית הם:

- 1.9.1. החקלאות איננה יכולה לשמש ווסת יחידי של מאזן המים.
 1.9.2. יש לכן, להשית צמצום בצריכת המים בשנת 2011 של 5% על כלל צרכני המים – תחת צמצום של 16% בהקצאת המים השפירים לחקלאות.
 1.9.3. הירידה בהיצע המים עשויה להיות מתונה יותר במידה וייעשו צעדים מרחיבים של יכולת הפקת המים המותפלים.
 1.9.4. הנזקים הצפויים לחקלאות בעקבות התנודות החריפות בהקצאות המים של השנים האחרונות, כרוכים באובדן הכנסות והשבתת השקעות בהיקפים שעשויים להשפיע כבר בבסיס יכולת השיקום של הגידולים הנפגעים.

2. חלקה של החקלאות במשק המים

2.1. משק המים הארצי מתנהל באופן מסורתי כך שבעיתות מחסור, הקצאות המים לחקלאות מהוות את ברירת המחדל של מאזן המים הצפוי, וזאת לאחר שנאמדו כל צורכיהם של הצרכנים האחרים.

2.2. המוטיבציה לצמצם את צריכת המים לצרכנים שאינם חקלאים היא באמצעות המחירים, והחקלאות "מטופלת" כביכול רק באמצעות ההקצאות – תהינה התוצאות אשר תהיינה.

2.3. התוצאה הבלתי נמנעת היא, תרומה לא סבירה של הסקטור החקלאי בצמצום סך צריכת המים – כפי שמראים נתוני רשות המים להלן: (מלמ"ק)

	תוכנית					
	2011	השינוי	2010	2007		
צריכה ביתית	670	-103	660	763	לעומת 2007	-93 (-12%)
צריכה תעשייתית	86	-4	86	90		-4 (-4%)
צריכה חקלאית	370	-190	430	620		-250* (-40%)
סה"כ	1,126	-297	1,176	1,473		-347

* אמנם הוספו לחקלאות מי קולחין בתקופה האמורה, אך שיטת ההמרה מנעה תוספת מים מקבילה לצרכנים שלא נכללו במסגרת ההמרות.

2.4. יש לעמוד כבר כאן על טעות בגישה ממספר סיבות:

2.4.1. הירידה בצריכה העירונית אמנם מרשימה, אולם סביר כי היא נובעת בחלקה הגדול מהקטנת פחתים גבוהים מאוד של מגזר זה.

2.4.2. לצעדי החיסכון של משקי הבית – גם בהינתן מחיר ריאלי עולה יש גבול הנובע מקשיחות יחסית של הצריכה – וולא שהמחירים כבר עלו בעשרות אחוזים, ספק אם רק באמצעות העלאות המחירים העתידיות, שיהיו מתונות יותר, יהיה בכדי להביא לחיסכון נוסף.

2.4.3. מקור עליית המחירים קשור גם להפעלת עיקרון העלות, שהופעל אמנם לגבי העיר בצעד אחד גדול, אולם מופעל הדרגתית גם לגבי החקלאות במסגרת הסכם המים.

2.5. לחקלאות אין גמישות ויכולת הסתגלות לכמויות המים המשתנות, כפי שהושתו עליה בשנים האחרונות, יותר מאשר לסקטורים אחרים.

2.6. אותו החשש המקנן בקרב מקבלי ההחלטה ביחס להקטנת האספקה לתעשייה למשל, צריכה לקנן גם ביחס לחקלאות, הנסמכת על הקצאות המים כגורם יצור.

2.7. כפי שאין בדעת רשות המים להפחית דראסטית את הקצאות המים לתעשייה (כפי שהיא עושה זאת כלפי החקלאות), מחשש לגרימת הפסדים בה, שיבוש תהליכי היצור, איום על סגירת מפעלים וכדומה - אותו חשש צריך לקנן אצל מקבלי ההחלטה באשר להקצאה החקלאית. להחלטות המתקבלות על פי גישה זו, משמעויות לא פחות חמורות ביחס לחקלאות. החקלאות איננו רק תחביב של העוסקים בה. היא אמנם משלבת גם אורח חיים, משרתת גם פיזור אוכלוסייה בפריפריה, מספקת מזון לאוכלוסייה המקומית, מתפרנסת מיצוא בהיקף של מיליארד דולר בשנה, ועוד תועלות לאומיות משמעותיות ומבורכות - אבל היותה ברת קיימא תלויה באמצעי היצור וביכולת ההתפרנסות ממנה - לא פחות מכל פעילות כלכלית אחרת המתקיימת במשק הישראלי.

2.8. שלא בדומה לסקטורים אחרים, למהלך תקין של העיסוק בחקלאות, נדרש אופק תכנוני ארוך, תחת התנודות הקשות המתקיימות בשנים האחרונות בהקצאות המים, וקטיעת מהלכי התכנון טומנת בחובה - בנוסף לשיבוש בתהליכי היצור עצמם, הפסדי הכנסה עצומים, ביטחון הולך ופוחת בעיסוק, וכל ההשלכות העשויות לנבוע מכך.

2.9. היבטים אלו, וההשלכות החמורות ביחס לחקלאות, הכרוכים ברווחיותה ופריסתה הגיאוגרפית, חורגים מתחום חלוקת היצע המים החסר. המחליטים צריכים להביא בחשבון את משמעויות חלוקת המחסור, מעבר להסתכלות על המפלס בלבד.

2.10. אין ביכולת החקלאי הצורך מים שפירים, או מי שפד"ן, או שניהם גם יחד, להגמיש את הביקוש למים חדשות לבקרים, ללא שייגרמו לו נזקים ישירים ומיידיים של פחיתת התפוקה, השבתת השקעות, וההוצאות הכרוכות בשיקום עתידי.

2.11. המחשה בולטת, ניתן למצוא בדברי רשות המים בדיונים המקדימים, כי במידה והיצע המים לא היה גדל בעקבות גשמי הברכה של החורף הקודם, ועוד במידה וממוצע הגשמים של הרבעון הנוכחי לא יעברו סף מסויים, החקלאות עלולה לעמוד אף בפני הקצאה הנמוכה מ- 300 מלמ"ק.

2.12. לכן, יש לדעתנו, לראות בסקטור החקלאי כמרכיב מן המניין שחלה לגביו חובת אספקת מים, כמו לכל סקטור אחר.

2.13. ההורדה המתוכננת של ההקצאה החקלאית מהווה 5% מסך צריכת המים השפירים (ללא שכנים) בשנת 2010.

2.14. דרישתנו מרשות המים ומהמשלה היא לכן, להציג מטרה של חיסכון בשימוש במים בסדר גודל זה מכל הסקטורים צרכני המים - זו לא נראית משימה בלתי אפשרית, ואנו מצפים שהרשות תציג את הצעדים בהם ניתן לנקוט בכדי להשיגה.

2.15. הנתונים הם כלהלן: (מלמ"ק לשנה)

660	צריכה ביתית
85	צריכת התעשייה
100	מים לשכנים
430	חקלאות
1,275	סה"כ
1,175	ללא שכנים

הורדה ממוצעת של 60 מלמ"ק = 5.1%!

3. משמעויות הורדת הקצאות המים לסקטור החקלאי

3.1. הקצאות המים המוצעות לשנת 2011 מהוות גריעה של 60 מלמ"ק מים שפירים במערכת המים הארצית, עוד 8 מלמ"ק צמצום האספקה לצרכני השפד"ן. טיוטת ההחלטה גורסת בנוסף גריעה של 15% במי הקולחין. אין כרגע התייחסות לגורם זה, משום שהאספקה הסופית נקבעת למעשה על פי מצאי המים בפועל במפעלים. ברור שכל חקלאי יישא בנזקים דומים במידה ומפעל הקולחין המספק לו מים יעמוד בחסר.

3.2. חשבון הנזק מתחלק למספר נדבכים – הנזק הישיר בפחיתת התפוקה, הצורך בעקירת מטעים והשבתת אמצעי יצור קבועים בגידולים שנתיים – והוא נאמד בשני הרכיבים יחד בכ- 1.4 מיליארדי שקלים.

3.3. הפסד הכנסה ישיר:

חשבון ההפסד הישיר נערך ברמת התוצר הגולמי של החקלאות הצמחית, ולאחר גריעה צפויה של 6% מכמות המים, הפסד התוצר של ענפי הצומח מוערך ב- **820 מיליוני שקלים – שהם 12.0 שקלים למ"ק מים חסרים**, לפי הפירוט הבא:

מיליארד שקלים		
צמצום 6% מכמות המים - 68 מלמ"ק	אומדן 2010	
-1.00	16.65	אומדן ערך התפוקה
-0.18	6.03	תשומה קנויה
-0.82	10.62	תוצר גולמי
-12.03		למ"ק מים חסרים – שקל/מ"ק

הערות לחישוב:

(א) נתוני התפוקה של 2010 מוערכים על בסיס נתוני הל.מ.ס לשנת 2009 ועוד השפעת תוספת המים שהוקצו לחקלאות.

(ב) אומדן אובדן התפוקה מחושב ביחס ישר לגריעת המים, מתוך הנחה כי אמנם לא תהיה פחיתה בגידולים הלא מושקים, אולם היא תהיה בשיעור יותר גבוה לגידולים שבהשקייה.

(ג) התשומה הקנויה מוקטנת בכמחצית משיעור פחיתת התפוקה, כחלק התשומה הנחסכת בשל חוסר ביבולים.

3.4. עקירת מטעים והשבתת אמצעי יצור:

על פי הערכה, המים שיחסרו בחקלאות במידה ויושת עליה הקיצוץ המתוכנן יעמדו מול שטח חקלאי מעובד של כ- 89,000 דונמים –

- 46,000 דונם מטעים
- 13,000 דונם גידולי חממות
- 30,000 דונם גידולי שטח פתוח

במטרה לא לפגוע בכושר היצור העתידי, חשבון ההפסד כולל:

(1) מטעים:

הפסד השקעה למטעים עקורים טרם זמנם (5 שנים)
 עלות שנטוע המטעים
 דחיית הכנסה למטעים החדשים.

(2) גידולים שנתיים:

הפסד בגין השבתת השקעות שנתית

יש לציין, כי על פי דיווחי משרד החקלאות, עומדים להיכנס לניבה כ- 85,000 מטעים צעירים – ששונטעו כבר בצמצומי ההקצאות של השנים הקודמות. תהליך קבוע של שנטוע חוזר של חלק מהמטעים, כרוך מבחינת החקלאי הבודד הן בתוספת הוצאה והן בדחיית הכנסות – מעגל שבאם לא נראה אופק היציאה ממנו, ייפסק מעצמו בשל הרמת ידיים.

להלן הפירוט:

1. אומדן השטח הנפגע:			
שטח מושבת - אלפי דונם	השקיה נורמטיבית - מ"ק לדונם	כמות מים חסרה - מלמ"ק	
46	650	30	מטעים
13	1500	20	גידולי חממה
30	600	18	גידולי שטח פתוח
89		68	סה"כ

2. אומדן הנזק לשטחים הנפגעים				
סה"כ	גידולי שטח פתוח	גידולי חממה	מטעים	
	432	5,541	509	החזר הון שנתי לדונם - שקלים
	1	1	5	שנים להפסד
	432	5,541	2,543	סה"כ ההפסד לדונם לשנה - שקלים
204	13	74	117	כנ"ל לכל הדונמים - מיל' שקלים
			8,000	עלות שנטוע לדונם - שקלים
			405	דחיית הכנסה לדונם - שקלים
388	-	-	388	לכל המטעים - מיל' שקלים
592				סה"כ ערך השבתת השקעות ודחיית הכנסות - מיל' שקלים

ריכוז ההפסדים מפחיתת תפוקה והשבתת ההשקעות הוא כלהלן:

שקל/מ"ק	מיל' שקל	
12.0	820	הפסד הכנסה ישיר
8.7	590	עקירה והשבתה
20.7	1,410	סה"כ

3.5. כפי שעולה מהנתונים הנזקים הישירים והעקיפים גדולים ונרחבים לאין שיעור, וממחישים את המשמעות האמיתית של הפסד הכנסה לסקטור כולו ולפרטים העוסקים בו, בעיקר בענפים בהם בוצעה כבר השקעה גדולה שבחלקה לא תניב פרי השנה, ובחלקה הלא קטן – בענף המטעים – תגרע הכנסות גם מהשנים הבאות. זאת כאמור בנוסף להליכים של החיסכון במים על ידי שנטועי המטעים בשל קיצוצי המים של השנים הקודמות, וזוהי לא יכולה להיות שגרה מתמשכת.

3.6. המשמעויות הנוספות מעבר לשיקולי החקלאי הבודד:

3.6.1. פחות תוצרת טריה לשוק המקומי.

3.6.2. פחות תוצרת טריה ליצוא – נזק שלא ניתן לאמידה בשלבים אלו, כאשר הוא כרוך גם בסכנת איבוד שווקים למתחרים.

4. עמדת התאחדות חקלאי ישראל

4.1. יש לדעתנו לצמצם ככל הניתן את הנזק הצפוי לחקלאות מירידה בהיקף ההקצאות.

4.2. אין להתעלם מהחלטת הממשלה משנת 2000 בדבר אספקת "מנת ברזל" של 450 מלמ"ק במערכת המים הארצית – ויש לעשות הכל בכדי לממשה.

4.3. צמצום הנזק אפשרי על ידי שילוב של שתי פעולות שהינן ברות השגה:

4.3.1. הטלת 5% ירידה בצריכה על כל צרכני המים.

4.3.2. מיצוי מלוא יכולת היצור של מתקני ההתפלה.

4.4. יש לשנות גישה, ולאמץ מדיניות של חובת אספקת המים לחקלאות, ככל צרכן מים אחר – תוך הפנמת הנזקים המיידיים וארוכי הטווח של גישת חלוקת המחסור עד היום.

4.5. הכללים שפורסמו, גורסים אפשרות לתוספת מים על פי כמות המשקעים שתרד – מעל 400 מ"מ. יש לדעתנו לתקן את נוסח הכללים – כך שעד הגעת החקלאות למכסת בסיס של 450 מלמ"ק, לא יהיה שיקול דעת בדבר הפניית המים לחקלאות.

4.6. מעבר לכך, יש כי אמות המידה לחלוקת מסדרת המים המקוצצת של משרד החקלאות, עלולה להשית קיצוץ גבוה יותר על חלק מצרכני המים. הדבר נובע מקיצוץ נמוך יותר מצרכני המים שרכשו מים במסגרת ניוודים, ואלו שביצעו חריגה שמעבר ל-10%. אין ספק כי יש פה, מעבר ל"ענישה" שלא במקומה של חקלאים שעמדו בהקצאות המים שלהם, הטלת קיצוץ כבד ביותר על קבוצת חקלאים מצומצמת – לגביהם, ברמת הפרט יחולו נזקים בהיקפים גדולים בהרבה מאלו שחושבו במסמך לכלל החקלאות.

4.7. ביחס לקיצוץ באספקת מי השפד"ן – יש לשקול אותו מחדש –

4.7.1. ראשית, משום חילוקי דיעות על יכולת האספקה, יש לקיים דיון מקיף ושקוף עם כל הגורמים השותפים – רשות המים, מקורות ונציגי הצרכנים.

4.7.2. שנית, לא ניתן להתעלם מכך שמדובר במשקים חקלאיים שביצעו בזמנו המרות של מכסת הבסיס של המים השפירים שעמדו לרשותם – ועומדים לעמוד היום ברמת אספקה הנמוכה ב- 20% מכמות מי השפד"ן המובטחת.

בברכה,

אבשלום (אבו) וילן – מזכ"ל התאחדות חקלאי ישראל
יצחק טובלי – רכז תחום מים – התאחדות חקלאי ישראל
רחל בורושק – כלכלנית התאחדות חקלאי ישראל